

The dynamic development of the modern world requires introduction of a qualitatively new state policy in the sphere of science. The adoption of the The Law of Ukraine "On Scientific and Scientific Technical Activities" indicates on willingness of the government to carry out major changes in this sphere. The law proclaims readiness of Ukrainian scientists to meet scientific challenges of the 21st century. In effort to reform the system of state regulation of science activities, more precise look on foreign experience is necessary.

As a result of global change, cooperation with other countries in the fields of technology and development is inevitable. For effective cooperation, it is necessary to study foreign experience. Particularly, such experience is beneficial for improvement of the regulation of scientific activity and choosing the most efficient approach of state funding. Moreover, Ukrainian academe is also should be more familiar with rules and regulations adopted in other countries. This knowledge will assist us in gaining international regard and importance.

The article observes the features of science, technology and innovation policies in Finland, France, USA, South Korea and Poland. These particular countries were chosen due to their success in providing effective research and flexible approach in financing science. Generalized international experience gives examples of balanced participation of state in regulation of scientific activities.

The successful development of science in Ukraine requires well-judged government policy, long-term and predictable investments in science, and provision of academic freedom. From the success of these reforms depends whether Ukrainians will live in a highly educated, developed, successful society.

Key words: *science, technology and innovation, resource support, selective science, technology and innovation policy.*

УДК 347.672:341.954

Т. С. ХОРОША,
аспірантка Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ НОТАРІУСОМ НОРМ ІНОЗЕМНОГО ПРАВА В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО СПАДКОВОГО ПРОЦЕСУ

Статтю присвячено проблемі застосування нотаріусом норм іноземного права в рамках міжнародного спадкового процесу. Вітчизняному нотаріату дедалі частіше доводиться стикатися з міжнародним спадкуванням, однак практика, яка виникає в даній галузі, викликає часом значні труднощі. Тому можна з упевненістю стверджувати, що правове регулювання міжнародних спадкових відносин набуває особливої актуальності, у тому числі деяких ускладнень. У статті виявлено та розкрито специфічні риси застосування норм міжнародного приватного права. Аналізуються основні способи встановлення нотаріусом норм іноземного права в рамках міжнародного спадкового процесу і визначається висока роль Міністерства юстиції в справі забезпечення нотаріусів інформацією про іноземне право. У висновках пропонується внести зміни до чинного законодавства України.

Ключові слова: *міжнародний спадковий процес, нотаріальний порядок, іноземне право, застосування іноземного права, міжнародний договір.*

Хороша Т. С. Проблемы применения нотариусом норм иностранного права в рамках международного наследственного процесса

Статья посвящена проблеме применения нотариусом норм иностранного права в рамках международного наследственного процесса. Отечественному нотариату все чаще приходится сталкиваться с международным наследованием, однако практика, которая возникает в данной области, вызывает порой значительные трудности. Поэтому можно с уверенностью утверждать, что правовое регулирование международных наследственных отношений приобретает сейчас особую актуальность, и в том числе некоторые осложнения. В статье выявлены и раскрыты специфические черты применения норм международного частного права. Анализируются основные способы установления нотариусом норм иностранного права в рамках международного наследственного процесса и определяется высокая роль Министерства юстиции в деле обеспечения нотариусов информацией об иностранном праве. В выводах автором предлагается внести изменения в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: международный наследственный процесс, нотариальный порядок, иностранное право, применение иностранного права, международный договор.

Khorosha T. S. Problems of notary application international legislation in the process of international heredity

The article is devoted to one of the actual problems – the issue of the application of foreign law by a notary in the international process of inheritance. The article identified and disclosed the specific features of the application of the rules of private international law, to which the author refers a number of enforcement widely used in law as a basis of conflict rates, foreign law, provisions of international treaties, as well as a special sequence of application of the rules of private international law and the uniqueness of normative conflicts. The author analyzes main methods of establishing of foreign law in the international process of inheritance by the notary, and determines the important role of the Ministry of Justice in ensuring notaries information on foreign law. In the conclusions the author proposes to amend current legislation of Ukraine.

Key words: international hereditary process, notary order, foreign law, application of foreign law, international treaty.

У сучасній юридичній практиці нотаріальних органів здійснення проваджень за участю іноземних осіб набуває дедалі більшого поширення. Практично в кожному провадженні, в якому присутній іноземний елемент, нотаріуси тією чи іншою мірою застосовують іноземне право. В юридичній літературі, як національній, так і зарубіжній, з'являються дослідження, присвячені проблемам встановлення змісту і застосування іноземного права. Водночас залишилися невирішеними багато питань як про застосування норм іноземного права, так і про встановлення його змісту саме нотаріусами в рамках міжнародного спадкового процесу, що свідчить про актуальність даної проблеми, розв'язання якої неможливе без теоретичного осмислення і забезпечення системного розгляду міжнародно-правових та внутрішньодержавних аспектів співпраці у встановленні змісту іноземного права.

Проблеми, що стосуються сфери застосування іноземного права нотаріусами, тією чи іншою мірою досліджували як українські, так і зарубіжні вчені. Вивченням цього питання займалися такі вчені, як М. Блессінг, М. М. Богуславський, Г. Борн, І. В. Гетьман-Павлова, А. О. Данилова, Г. К. Дмитрієва,

А. Н. Жильцов, В. П. Звєков, С. В. Крохалєв, О. О. Крутий, Л. А. Лунц, П. Майєр, А. І. Муранов, Т. Н. Нешатаєва, О. В. Новікова та ін. У всьому світі широко відомі праці Т. М. Майка, П. Норґа, М. обидва, Р. Фентімана, Дж. Чешир, Х. Шака та ін.

Варто зауважити, що порушене питання належить до найменш розроблених у теорії міжнародного спадкового процесу та міжнародного нотаріального процесу. Більше того, зазначимо, що на доктринальному рівні до цього часу відсутні спеціальні дослідження, присвячені застосуванню нотаріусом норм іноземного права в рамках міжнародного спадкового процесу.

А тому метою статті є науково-практичний аналіз застосування нотаріусами норм іноземного права в рамках міжнародного спадкового процесу.

В юридичній науці термін «застосування права» розглядається в широкому і вузькому значеннях. У першому випадку мають на увазі загальне поняття, що охоплює всі способи здійснення права. У другому – йому надається спеціальне значення, відповідно до якого застосування є владним здійсненням права в разі правопорушення чи спору про право¹.

Вітчизняному нотаріату дедалі частіше доводиться стикатися з міжнародним спадкуванням, однак практика, яка виникає в даній галузі, викликає часом значні труднощі. Тому можна з упевненістю стверджувати, що правове регулювання міжнародних спадкових відносин набуває наразі особливої актуальності, у тому числі деяких ускладнень.

По-перше, складності при оформленні спадкових прав виникають у тих випадках, коли законодавство іноземних держав передбачає інше регулювання спадкових відносин. По-друге, у міжнародному спадкуванні виникають такі ситуації, коли спадкоємці не можуть отримати у нотаріуса своєї держави свідоцтво про право на спадщину на все майно, а змушені додатково звертатися до нотаріусів або в інші правозастосовні органи іноземних держав для отримання свідоцтва за місцем знаходження нерухомості, або ж рухомого майна, у випадках якщо спадкодавець мав останнє місце проживання за кордоном. Як свідчить практика, такі проблеми з отриманням свідоцтва про право на спадщину виникають особливо часто, і вирішити їх часом буває зовсім не просто. По-третє, складності виникають при прийнятті спадщини, розташованої на території з проблемним статусом (анексована, окупована територія з невизаним міжнародно-правовим статусом тощо).

У зв'язку з цим можна вести мову про такі галузеві особливості правозастосування в міжнародному приватному праві.

1. Широке використання як правозастосовної основи особливої категорії норм права – колізійних норм. Як відомо, колізійна норма покликана визначати національно-правову систему, норми якої повинні врегулювати відповідні суспільні відносини по суті. Отже, колізійна норма завжди має відсильний характер, вказуючи правозастосувачу своєрідний шлях, яким йому необхідно слідувати з метою встановлення компетентного правопорядку. Підставою застосування колізійної норми є наявність у приватних суспільних відносинах іноземного елемента (суб'єкта, об'єкта, юридичного факту).

У приватно-правових відносинах іноземний елемент відсутній, у зв'язку з чим необхідності звернення до колізійних норм немає. Навпаки, наявність іно-

земного елементу зумовлює необхідність звернення до колізійної норми і вибору за допомогою її приписів конкретної національної правової системи: вітчизняної або будь-якої іноземної держави. Іншими словами, місія колізійних норм, як справедливо зауважує Л. П. Ануфрієва, полягає в «юридичному опосередкуванні міжнародної взаємодії правових систем»².

2. Поширене застосування матеріальної або процесуальної норми іноземного права. Здійснення даної процедури необхідно, коли зовнішня або внутрішня колізійна норма відсилає до права певної іноземної держави або іноземних держав. Деякі дослідники вважають, що в міжнародному приватному праві категорія «застосування права» позначає «специфічне явище – застосування іноземного права»³. З такою думкою погодитися складно, оскільки «застосування права» охоплює також застосування колізійних норм і матеріальних норм міжнародних договорів.

Складним і неоднозначним є питання про застосування норм іноземного права, які містяться в нетрадиційних для української правової системи джерелах права. Зокрема, йдеться про застосування норм, виражених у судових прецедентах (право США, Канади, Великої Британії), у джерелах релігійного права (право Ірану, Йорданії, Саудівської Аравії), у канонічному праві містдержави Ватикану. У нестандартних ситуаціях такого роду у правозастосувача може виникати (і виникає) спокуса нейтралізувати дію відповідних норм іноземного права з посиланням на застереження про публічний порядок (ст. 12 Закону України «Про міжнародне приватне право»⁴). Подібне рішення видається хибним. Якщо нетрадиційна для вітчизняних правозастосувачів форма вираження правових норм визнається джерелом права в іноземній державі, то підстав для застосування застереження про публічний порядок немає. Адже застереження є незастосуванням норм іноземного права, які суперечать основам правопорядку України, а не джерел, у яких вони виражені.

Досвід ряду зарубіжних країн (Венесуела, Мексика) демонструє можливість використання «адаптації», тобто пристосування одна до одної норм кількох національно-правових систем, що регулюють різні аспекти суспільних відносин, з метою створення єдиного правозастосовного цілого у вигляді «якби дані норми були витвором одного законодавця»⁵.

Попри те, що ступінь повноти наданої про іноземне право інформації оцінює правозастосувач, важливо пам'ятати, що колізійна норма відсилає не до окремих норм іноземного права, а до правової системи іноземної держави в цілому.

3. У правозастосовному процесі активно задіяні міжнародні договори. Типовою передумовою застосування міжнародного договору є інтернаціональний характер суспільних відносин. Найчастіше міжнародні договори застосовуються, коли регульовані ними відносини складаються між суб'єктами договірних держав. У більш рідкісних випадках договір може застосовуватися, якщо застосуванню підлягає право договірної держави, якщо об'єкт правовідносин має місце на території договірної держави або якщо на території договірної держави мав місце відповідний юридичний факт.

4. Особлива послідовність застосування норм міжнародного приватного права. На нашу думку, в цій послідовності проглядається чотири етапи. На

першому етапі підлягають застосуванню матеріально-правові норми міжнародного договору. На другому етапі застосуванню підлягають колізійні норми міжнародного договору, в якому бере участь країна правозастосувача, і країна, до якої належить іноземний елемент у справі, що розглядається. Однак це твердження справедливе лише в разі, якщо міжнародним договором встановлені інші колізійні правила, ніж передбачені законом. За відсутності уніфікованих колізійних норм у третю чергу застосовуються внутрішні колізійні норми. На підставі колізійних норм на четвертому етапі застосовуються матеріальні (процесуальні) норми обраного правопорядку. Як правило, це норми приватного права, оскільки вони вирізняються властивістю екстериторіальності.

Важливо зазначити, що норми публічного права є територіальними і підлягають застосуванню лише в тій країні, де вони прийняті. Однак можливі винятки. Зокрема, п. 1 ст. 8 Мінської конвенції допускає можливість застосування запитуваною державою іноземних процесуальних норм («процесуальних норм запитуючої Договірної Сторони») ⁶.

Варто підкреслити, що підходи до визначення іноземного права зводяться до двох напрямів: визначення «факту» або «права». Для багатьох європейських країн, що належить до романо-германської системи права, зокрема ФРН, Франції, іноземне право є правовою категорією. Воно повинно застосовуватися саме як право, а не розглядатися як фактична обставина, що слугує передумовою для застосування національного права нотаріусом. Таким чином, з точки зору доктрини цих країн при застосуванні іноземного права нотаріус встановлює не питання факту, а питання права. В українській (колишній радянській) доктрині міжнародного приватного права іноземне право традиційно розглядається (більшістю авторів) як правова категорія. У нашій країні доктрина традиційно виходила з розуміння іноземного права саме як права, що підлягає встановленню «*ex-officio*».

Так, розглядаючи два традиційних підходи до іноземного права (як до «факту» і як до «права»), необхідно більшою мірою торкнутися другого підходу. І насамперед привертає до себе увагу можливість залучення експертів з метою встановлення змісту норм іноземного права.

Дійсно, застосовуючи іноземне право на основі його офіційного тлумачення, практики застосування і доктрини у відповідній іноземній державі (тобто ґрунтуючись на кваліфікації норм іноземного права відповідно до принципів тієї правової системи, до якої вони належать), нотаріус має за мету побудувати нотаріально-процесуальний порядок оформлення спадщини з іноземним елементом так, як він був би побудований у відповідній іноземній державі.

Тому в ситуації, коли нотаріус стикається з необхідністю застосування іноземного права, ряд норм національного права з питань нотаріальної процедури не може бути застосований, принаймні в повному обсязі. Таким чином, застосовуючи іноземне право, нотаріус щоразу діє на підставі своєрідної процесуальної аналогії. Отже, розмежування правових систем різних країн за методом застосування іноземного права, тобто ставлення правової системи держави до іноземного права як до «факту» або як до «права», може мати лише вельми умовний характер.

Все ж таки ключовим питанням застосування іноземного права є встановлення його змісту. Передусім зазначимо, що у вітчизняній і зарубіжній правових доктринах визнається становище, згідно з яким суд або інший правозастосовний орган встановлює зміст норм іноземного права за своєю ініціативою і в силу обов'язку, покладеного на нього законом. Розглядаючи зазначене положення щодо нотаріальної діяльності, доречно послатися на Закон України «Про нотаріат»⁷, який передбачає, що нотаріуси відповідно до законодавства України, міжнародних договорів застосовують норми іноземного права. Так, орган, який застосовує норми іноземного права, встановлює їх зміст відповідно до їх офіційного тлумачення, практики застосування і доктрини у відповідній іноземній державі. Інакше кажучи, першочерговою є вимога застосовувати іноземне право таким чином, як воно застосовується «у себе на батьківщині». Очевидно, що досягнення цієї вимоги нерідко ускладнюється відсутністю відповідної інформації. У нашій країні правозастосовні органи часто не мають доступу до іноземних законів і практики їх застосування. Ще складніша справа з таким джерелом, як судовий прецедент, на що звертають увагу вітчизняні автори.

В юридичній літературі розглядалося питання про способи встановлення змісту іноземного права. До таких способів, зокрема, відносять: направлення запитів до Міністерства юстиції України та інших установ; отримання інформації від осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні; звернення до іноземних юристів; ініціативне вивчення норм іноземного права.

Як свідчить практика, Міністерство юстиції – не тільки найчастіше використовуване джерело отримання інформації про іноземне право, а і той орган, у який нотаріуси мають звертатися, в першу чергу, коли при розгляді конкретної справи потрібно встановити зміст іноземного права. Водночас нотаріальна практика свідчить про те, що в нинішніх умовах звернення до Міністерства юстиції – найменш ефективний спосіб отримання такої інформації як мінімум через тривалість процедури отримання відповіді на запит, а також відсутності відповідних текстів законів іноземних держав. А тому для розв'язання цієї проблеми пропонуємо підвищити роль Міністерства юстиції України в справі забезпечення нотаріусів інформацією про іноземне право із встановленням правових гарантій і внесення до чинного законодавства відповідних змін.

Таким чином, можемо констатувати, що незважаючи на те, що загалом законодавство України на доволі високому рівні регламентує процес застосування іноземного права, однак процедуру отримання і витребування нотаріусами відповідних документів у рамках спадкових проваджень з іноземним елементом чітко не регламентовано законодавством. Обґрунтовано, що одним із основних державних механізмів отримання інформації про іноземне право в більшості країн світу, включаючи і Україну, є звернення з відповідним запитом до Міністерства юстиції. Однак аналіз нормативної бази, на підставі якої діє Міністерство юстиції України, свідчить про те, що надання українським нотаріусам інформації про іноземне право не включене до функцій Міністерства юстиції України. Для цього пропонуємо доповнити Положення Міністерства юстиції України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України

від 02.07.2014 р. № 228, підпунктом 90-1 такого змісту: «забезпечує інформацією про іноземне право органи місцевого самоврядування, консульські установи, судові органи, органи нотаріату та інші органи юстиції на підставі міжнародних договорів».

1. Павлишин О. В. Правозастосування як об'єкт філософсько-правових досліджень // Право України. – 2004. – № 8. С. 23.; 2. Ануфриева Л. П. Соотношение международного публичного и международного частного права : правовые категории. Москва, 2002. С. 107; 3. *Правоприменение: теория и практика* / отв. ред. Ю. А. Тихомиров. Москва, 2008. С. 392; 4. *Про міжнародне приватне право* : Закон України від від 23.06.2005 р. № 2709-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> 5. Лунц Л. А. Курс международного частного права. Общая часть. Москва, 2005. С. 243; 6. *Мінська конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах* від 22.01.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_009?nreg=997_009&find=1&text=%F1%EF%E0%E4%EA&x=-888&y=-20145 7. *Про нотаріат* : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3425-12>

Khorosha T. S. Problems of notary application international legislation in the process of international heredity

In modern legal practice of the notarial execution proceedings involving foreign persons is becoming more common. Virtually all proceedings, where foreign element is present, notaries use foreign law in one or another way. In legal literature – both national and foreign – emerging research on the problems to determine the content and application of foreign law.

At the same time many questions are left unsolved: the application of foreign law, the establishment of its content by notaries under international succession process, indicating the urgency of the problem, the solution of which is impossible without theoretical understanding and ensuring systematic review of international law and internal aspects of cooperation in establishing the content of foreign law.

The article is devoted to one of the actual problems of private international law, arising under notary hereditary productions with a foreign element – the issue of the application of foreign law by a notary in the international process of inheritance. The article identified and disclosed the specific features of the application of the rules of private international law, to which the author refers a number of enforcement widely used in law as a basis of conflict rates, foreign law, provisions of international treaties, as well as a special sequence of application of the rules of private international law and the uniqueness of normative conflicts.

The author concluded that application of foreign law through its official interpretation, the practice of application and doctrine in the foreign country (i.e. based on application of foreign law in accordance with principles of the legal system to which they belong), notary pursues one goal – to build a notary probate procedure with a foreign element as it would be built in a foreign country. Therefore, in a situation where the notary faces with a need to use foreign law, a number of rules of national law on notary procedures cannot be applied, at least in its entirety. Thus, when applying foreign law, a notary acts under the peculiar procedural analogy each time. Thus, separation of legal systems of different countries on the method of application of foreign law, that is the attitude of the national legal system to foreign law as a «fact» or as a «law» can only be arbitrary.

In the application of foreign law a problem of so-called reservation of public order can arise. Such clause is usually contained in the form of legal norms in the legislation of a par-

tical state, meaning that given the content of certain provisions of a foreign law that the foreign law, which refers to the conflict, rules do not apply.

The author analyzes main methods of establishing of foreign law in the international process of inheritance by the notary, and determines the important role of the Ministry of Justice in ensuring notaries information on foreign law. In the conclusions the author proposes to amend current legislation of Ukraine.

Key words: international hereditary process, notary order, foreign law, application of foreign law, international treaty.

УДК

В. М. ТАРАСЮК,
аспірант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ З РОСІЄЮ

Досліджуються причини «інформаційної окупації» України. Розглядаються шляхи подолання кризи у сфері інформаційної безпеки. Аналізується державна політика України у сфері регулювання інформаційних технологій, а саме здійснення інформаційно-оборонної функції держави.

Ключові слова: державна політика, інформаційні технології, інформаційна безпека, інформаційна окупація, інформаційно-оборонна функція держави.

Тарасюк В. Н. Государственное регулирование информационных технологий в условиях войны с Россией

Исследуются причины «информационной оккупации» Украины. Рассматриваются пути преодоления кризиса в сфере информационной безопасности. Анализируется государственная политика Украины в сфере регулирования информационных технологий, а именно осуществление информационно-оборонительной функции государства.

Ключевые слова: государственная политика, информационные технологии, информационная безопасность, информационная оккупация, информационно-оборонительная функция государства.

Tarasyuk V. State regulation of information technologies in the war with Russia

The reasons of the «informational occupation» of Ukraine. The ways to overcome in the field of information security crisis. We analyze the state policy of Ukraine in the sphere of regulation of information technology, namely the implementation of the information and the defensive functions of the state.

Key words: government policy, information technology, information security, information occupation, information and the defensive function of the state.

Незважаючи на умовну стабілізацію військового протистояння на Донбасі, останнім часом спецслужби повідомляють про виявлення серед мешканців Тореза, Маріуполя і Авдіївки інформаторів російсько-терористичних збройних угруповань. Жителі Донецької області коригували артилерію терористів, повідомляли координати розташування українських військ, передавали терорис-